

időszakán, a miskolci diák-, majd a budapesti egyetemista évek felpezsdítő vagy éppen lelombozó eseményein, a száműzetés évein, a pályakezdés, majd a családalapítás boldogságán. A történeteket át- meg átszövi a család, a kiterjedt rokonság iránti szeretet, olvasva őket magunk is átérezzük azt a biztonságot, amit egy kiegyensúlyozott családi háttér nyújtani tud. De emellett ott van a háború, a félelem, a gyász, a fájdalom is, mindez testközelből. És a 'soha-fel-nem-adás' hite és akaratereje.

Kováts Dániel önéletírásában magyar földbirtokosságunk és polgárságunk 20. századi történelmét, mondhatnám: szertefoszlását láthatjuk viszont, követhetjük nyomon. Mert földbirtokos fiának, polgári származásúnak lenni ugyanazt jelentette a Felvidéken, mint Erdélyben, a mai Magyarországon, mint Délvidéken. Ugyanazzal a műveltség-

gel, neveltetéssel indultak, ugyanúgy kisemizte őket a rendszer. Lehet, hogy a módszerek, eljárások itt-ott eltértek, lehet, hogy egyeseknek több, másoknak kevesebb jutott a megtorlásból, kifosztásból. Mindenki története egyedi, de ez az egyedi történet a Kárpát-medence egész, nem is túlságosan szűk társadalmi rétegének életét tükrözi vissza. Ezért értékes és érdekes olvasmány az *Egynapi járóföld* azok számára is, akik a szerzőt sem családtagként, sem barátként, sem tanárként, sem anyanyelvpolóként, sem irodalmi, nyelvi versenyek zsűritagjaként nem ismerték. Akiknek nem más, mint egy ismeretlen, kilencven éves idős úr.

(Kováts Dániel: Egynapi járóföld. Barangolás vándoréveim ösvényein. Kazinczy Ferenc Társaság, Sátoraljaiújhely, 2019. 488 o. ISBN 978-615-5784-14-9)

Polcra való

– főszerkesztői könyvajánlók –

A Sárospataki Jogakadémia 130 éves működése a hazai felsőfokú jogi oktatás sikeres periódusa. Történetének megírását egykori diákja és professzora, Finkey Ferenc már 1944-ben befejezte. Sajtó alá rendezését

mai utódja, Szathmáry Béla végezte el, s ezzel a pataki kollégium krónikája újabb publikált fejezettel gyarapodott. Aki az iskola történetét valamelyest ismeri, leginkább a Kossuth-anekdotából tudja, hogy a jogi oktatás megindulása Kövy Sándor nevéhez fűződik, aki 1793-tól haláláig, 1829-ig állt a képzés élén. Őt tanítványa, Gortvay János követte 1853-ig. Kezeik alól került ki a reformkori politikusok nagy része és számos további akadémikus. Az 1863-as újraindulás utáni két meghatározó tanára Emődy Dániel és Ballagi Géza, az előbbi 1863–1891, az utóbbi 1875–1902 között tanított. Finkey Ferenc 1893–1912 között volt professzor. 1908-ban tért vissza Buza László és oktatott 15 évig. A Ballagi–Finkey–Buzavonal gyönyörű példája a magas szintű utánpótlás-nevelésnek, hiszen mindhárman MTA-tagok lettek. A színvonal zálogát tehát az egyéniségek biztosították. Az előzményeket és további részleteket lásd, ahogy Finkey megírta.

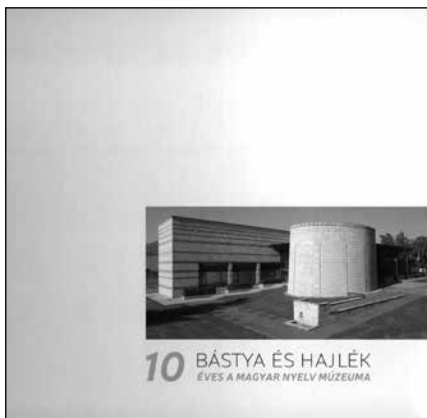
Finkey Ferenc: A Sárospataki Református Jogakadémia története 1793–1923. Szerkesztette: Szathmáry Béla. Sárospataki Református Kollégium, Sárospatak, 2019. 220 o. ISBN 978-615-5787-12-6

Hála a lankadatlan kutatásoknak és a nyomdatechnika fejlődésének, a régészet eredményei egyre szebb, a tartalom tudományos nivójához méltó kivitelben jelennek meg. Az Opitz Archeologica

sorozat mindenesetre ilyen. Eddig 13 kötet, most pedig Szegedre került a sor. A szerző választott hazájáról van szó, arról a térségről, amelynek ásatásaiban évtizedeken át részt vett, történeti vízrajzát megírta, s településtörténeti előzményeit most a szintézis igényével foglalta össze. Nem mozgott légüres térben: a négykötetes várostörténeti monográfia 1983–1994 között látott napvilágot, jelezve a helytörténet-írás lokális értékét. S volt saját muníciója: az irodalomjegyzékben közel harminc korábbi publikációját sorolja fel. A kutatástörténeti bevezető után Szeged és környéke földrajzi adottságai kerülnek terítékre. Ezután a vizsgált terület kapcsolati rendszere következik: utak és közlekedési viszonyok. A vízrendszer és a terület védelmi rendszere szorosan összefüggnek, ennek történeti stratégiai jelentőségét az utolsó fejezet tárgyalja. A szöveget számos ábra és színes térképmelléklet egészíti ki (66 térkép!). A kötet A/4-es formátuma miatt minden információ jól olvasható.

Szalontai Csaba: Szeged születése. Megtelepedés a szegedi tájban a város kialakulásáig. Martin Opitz Kiadó, Budapest, 2019. 320 o. ISBN 978-963-9987-65-1

A Magyar Nyelv Múzeuma Széphalomban 2018. április 23-án, három kiállítással nyílt meg. Ma már a múzeumi intézményrendszer ismert és elismert tagja, néhány éve a Petőfi Irodalmi Múzeum szervezeti egysége. Az évfordulós kötet emlékkönyv és fényképalbum egyben, címéül a szerkesztő Kováts Dániel benne megjelent írásának címét vette át. Jó választás volt. A két szó biztonságot és nyugalmat sugall. A könyv egyébiránt a műfaji sokszínűséget hirdeti, megjelennek benne szakmai vezetőként, kezdeményezőként és támogatóként, tudósként és közéleti személyiségként, építészként és kurátorként, irodalmárként és nyelvészként, pedagógusként és művészként az épület, az intézmény, a kiállítások létrehozásáért az elmúlt években sokat tettek; összesen 26 szerző. Ezután vendégkönyvi szemelvénygyűjteményt olvashatunk. S végül a fotótár, benne az alapok kijelölése (nem átvitt értelemben: markológéppel), az építkezés, a kollektív kiállítástervezés, a megnyitó ünnepség s a további sok-sok szakmai program. Látogatók, hazai és határon túli magyarok, fiatalok és idősek. Sokan voltak, sokan lesznek.

Bástya és hajlék. 10 éves A Magyar Nyelv Múzeuma. Szerkesztette: Nyiri Péter. Múzsák kertje – A Magyar Nyelv Múzeuma Füzetei 5. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2018. 204 o. ISBN 978-615-5517-42-6

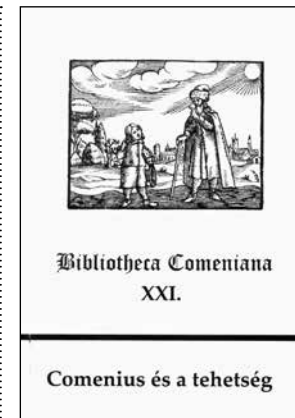
Az első vidéki balettegyüttes az 1960-ban alapított Pécsi Balett: ehhez Eck Imre az Állami Balett Intézet végzős évfolyamát szerződtette. A következő legendás eszterendő 1979, amikor újabb teljes osztály maradt együtt önálló társulatként, s őket az akkor megnyílt, új győri színház fogadta be. Vezetőjük, koreográfusuk Markó Iván lett, Maurice Béjart világhírű együttesének szólótáncosa, aki alkotótársával, Gombár Judittal számos sikerdarabot készített. Az első közös produkció *A Nap szerettei* volt, amelyet a közönség végzős vizsgaként látott. A lendületes és tehetséges csapat hamar meghódította a hazai és a külföldi közönséget. Markó távozása után, 1991-től, a társulat egyik alapító tagja, immár választott igazgatója, Kiss János progresszív, újító szellemű vezetése alatt a Győri Balett neves vendégkoreográfusokkal dolgozott együtt, mint Robert North, Ben Van Cauwenbergh vagy Vámos György. A negyven éves társulat diadalútját visszaemlékezéseken és Major Rita táncörténeisz tanulmányán át, gazdag fényképanyaggal mutatja be a tartalmas kiadvány. Az interjúkat Pió Márta és Lukácsy György készítette, a fotókat Bánkuti András válogatta. A társulatot ez évtől Velekei László igazgatja: várjuk az újabb fejezetet.

Győri Balett 40. Felelős szerkesztő: Palójtay Kinga. MMA Kiadó, Budapest, 2019. 368 o. ISBN 978-615-5869-60-0

Az alcím nem az álszerénység jele, inkább módszertani információ: a debreceni teológia történeti szintézise még várta magára, de anyaga már összeállni látszik. A legutóbbi kollégiumtörténet maga is tanulmánykötet volt, s az alapítás 450. évfordulójára jelent meg (*A Debreceni Református Kollégium története*. 1988). Aztán a Debreceni Egyetem centenáriuma kapcsán került újra előtérbe a kollégiumi oktatás, mint közvetlen iskolatörténeti előzmény is (*A Debreceni Egyetem története 1912–2012*. 2012). Kovács I. Gábor jóvoltából megjelent a teológiai kar professzori arcképcsarnoka (*Hit – tudomány – közélet. A Debreceni Tudományegyetem Református Hittudományi Kara (1914–1950) professzorainak életrajzi adattára és életútírása*. 2014). Az eddigi művek segítenek az iránykijelölésben, de nem helyettesítik a szisztematikus, a képzések tartalmára és a tanszékek oktatói állományára kiterjedő belső kutatást. A kötet időhatárai a modern kori teológiai felsőoktatáshoz igazodnak. Jó úton vagyunk a monográfia felé.

Órallóvá tettek. Műhelytanulmányok a debreceni teológiai oktatás és református lelkészképzés 1850–2000 közötti történetéhez. Szerkesztette: Baráth Béla Levente – Fekete Károly. Tiszántúli Református Egyházkerület – Debreceni Református Hittudományi Egyetem, Debrecen, 2019. 752 o. ISBN 978-615-5909-02-3

A Magyar Comenius Társaság szakmai körökben jól ismert kiadványsorozatának legújabb kötete a 2018. évi tudományos felolvasóülés előadásaira épül. Ez tíz szerző tizenegy közleményét jelenti, amelyekben megjelennek a nagy cseh-morva pedagógus életművének pedagógiai, etikai, nyelvészeti és más interpretációi, továbbá a tehetséggondozás különféle huszadik századi intézményi dimenziói (a sárospataki népi tehetségmentés és a miskolci Lévy József Gimnázium gyakorlata a 40-es években, az egykori Állami Balett Intézet tehetséggondozása az 50-es években) és a mai pataki Comenius Campus. Az emlékcikkek (Arany János, Kazinczy Ferenc, Tompa Mihály) után Gonda Zsuzsanna írása olvasható a Rákóczi Gimnázium 1971-ben végzett speciális angol tagozatáról és annak utóéletéről. Kutatási jelentésről van szó, amelynek elvégzéséhez mintaként használták a Hoppál Mihály és D. Molnár István által szerkesztett, az 1960-ban érettségizett osztályról szóló közösségsciológiai-néprajzi elemzést (*Kötetben: Egy gimnáziumi osztály. Sárospatak, 1956–1960. A találkozó etnográfia*). Budapest, 2019). A Társaság két nekrológgal búcsúzik 2019-ben elhunyt elnökétől, dr. Földy Ferencről.

Comenius és a tehetség. Szerkesztette: Kováts Dániel. Bibliotheca Comeniana XXI. Magyar Comenius Társaság, Sárospatak, 2019. 200 o. ISSN 0237-6024

A 2012-ben indult *Magyarországi egyetemi tanárok életrajzi adattára 1848–1944* sorozat első három kötete után ideiglenes szerkesztői nézőpontváltás történt: az alapsokaság új szempontú halmaza vált a vizsgálat tárgyává. Az akadémia és az egyetemek személyi átfedései evidenciának számítanak. A korabeli oktatásigazgatás vallási meghatározottságát tekintve továbbra is indokolt a felekezeti szempontú megközelítés. A kiindulópontot az a 467 személy képezte, akik mint megválasztott akadémikusok 1920–1944 között éltek. Közülük a kötetben 86 református, 66 evangélikus és 7 unitárius vallású MTA-tag családtörténeti és személyi adatai szerepelnek. Nem szimpla életrajzokról van szó. A szülők és nagyszülők státusza, a fizetési osztályokban megnyilvánuló társadalmi rangcímek (méltóságos, nagyságos, tekintetetes, „új” tekintetetes), a mobilitási pályák, s mindezek iskolázottsági, foglalkozási, tevékenység szerkezeti elemeinek a kísérő tanulmányokban leírt vizsgálata számos új kutatási eredményt hozott, jelentősen gazdagítva ezzel a hazai történeti szociológiát.

Kovács I. Gábor–Takács Árpád: A Magyar Tudományos Akadémia tagjai a két világháború közötti magyar tudáselitben I. A protestáns felekezeti-művelődési alakzatokhoz tartozók ösfái. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018. 436 o. ISBN 978-963-489-026-3

Ezt a könyvet nem érdemes „csak úgy” kézbe venni. Befogadása, megértése, ha előképzettséget nem is feltétlenül, de előismereteket mindenképpen igényel. Az elemzésre kiválasztott filmek – mint a mondanivaló alátámasztására hivatott „nyersanyag” – előzetes megtekintése nélkül ugyanis az olvasó sem mire sem jut. Ráadásul az utóbbi évtizedek olyan alkotásairól van szó, amelyek jellegük-nél fogva sem ígérnek könnyű szórakozást. A teljesség igénye nélkül említem Lars von Trier *Antikrisztus*; Médea és *Melankólia*, David Lynch *Inland Empire* és *Mulholland Drive*, David Cronenberg *Karambol*, Darren Aronofsky *Fekete hattyú*, Stanley Kubrick *Tágra zárt szemek* című filmjeit. Közös bennük a főszerepet játszó nők filmbeli valóságos és elképzelt világainak párhuzamosságán, illetve átjárhatóságán alapuló elbeszélés, amely a nézők többsége számára elsősre alig ért(elmez)hető. A lineáris vonalvezetéshez szokott agy az idősíkváltásokkal még csak elbaldogul, de mi a helyzet pl. az ugyanazon színész által játszott különböző karakterek időben párhuzamos, olykor fiktív cselekményeivel? Ha javasolhatok sorrendet: 1. filmnézés, 2. könyvolvasás, 3. ismét filmnézés – s lehet, hogy megint lapozni kell.

Kérchy Vera: Médea lányai. Performatív aktusok a kortárs film „színpadán”. Pompeji Alapítvány, Szeged, 2019. 168 o. ISBN 978-963-89000-5-0

Albert CAMUS

A pestis (részlet)

„Első ízben esett meg tehát, hogy a »pestis« szót kimondták. A történet eme pillanatában, midőn Bernard Rieux éppen az ablakon néz ki, legyen szabad az elbeszélőnek igazolnia az orvos határozatlanságát és meglepetését, mert ő is ugyanúgy fogadta az eseményeket, mint a legtöbb polgártársunk, bizonyos árnyalati eltérésekkel. A csapás végeredményben megszokott dolog, de amikor lesújt ránk, nehezen hiszünk a csapásban. Ugyanannyi pestis volt már a világon, mint amennyi háború. És mégis, a pestisek és a háborúk az embereket mindig készületlenül találják. Rieux doktort is készületlenül találta, akárcsak polgártársainkat. Így válik érthetővé az orvos habozása. Így válik érthetővé az is, amiért a nyugtalanság és a bizakodás közt hanyódot. Ha kitör egy háború, ezt mondják az emberek: „Nem tarthat sokáig, hiszen merő ostobaság.” Semmi kétség, hogy egy háború valóban merő ostobaság, ám ez nem gátolja meg abban, hogy sokáig tartson. Az ostobaság mindig rendületlen, s erre rá is jönne az ember, ha nem gondolna mindig önmagára. Polgártársaink ebben a tekintetben olyanok voltak, mint a többi ember, önmagukra gondoltak, más szóval humanisták voltak: nem hittek a csapásban. A csapás nem emberszabású, bebeszéljük tehát magunknak, hogy a csapás valószerűtlen, rossz álmom, majd csak elmúlik. De nem mindig múlik el, egyik rossz álmom jön a másik rossz álmom után, és az emberek múlnak el, és elsősorban a humanisták, mert nem voltak elővigyázatosak. A mi polgártársaink sem voltak vétkesebbek, mint bárki más, csupán a szerénységről feledkeztek meg, ennyi volt az egész. Azt hitték, hogy az ő számukra még minden lehetséges, amiből az következik, hogy a csapások viszont nem lehetségesek. Csak kötötték az üzleteket, készülődtek utazásaikra, nézeteik voltak. Hogyan is gondoltak volna a pestisre, mely megsemmisíti a jövőt, az utazgatást, vitatkozást? Azt hitték, szabadok, pedig soha senki nem lesz szabad addig, ameddig csapások lesznek.”

(1947)

Rovatunk a szépirodalom mindenkori helyzetértékelő és programadó felelősségére fókuszál, történelmi idők példáiival. Az idézet forrása: Albert Camus: *A pestis* [La Peste]. Fordította: Györy János. In: *Albert Camus regényei*. Európa Könyvkiadó, Budapest, 1970. 133. o.

